

”... runoin pääsi ma seppelöin”

Eräs V. A. Koskenniemen klassisistinen runokuva

Suomalaisista runoilijoista ei kukaan liene elänyt antiikkia yhtä syvällisesti kuin V. A. Koskenniemi. Ensimmäisen kosketuksen siihen tarjosi, kuten hän itse kertoo (*Kootut teokset IV, 223*), hänen isänsä hänelle perinnöksi määräämä H. W. Stollin *Fornromerska bilder*. Ennen kouluvuositään hän kuuli kotonaan luettavan ja laulettavan Franzénin ja Runebergin säkeitä (IV, 184), ja klassillinen lyseo tietenkin omalta osaltaan syvensi tätä varhain alkanutta antiikin harastusta. Kun hän alkoi oman valintansa varassa tehdä löytöretkiä maailmankirjallisuuteen, hän pian tunsu Ruotsin suuret lyyrikot. Ilmeisesti hänen omasta rakenteestaan johtui, että hän osoitti koulu-laiselle epätavallisen suurta mielenkiintoa kustavilaisen ajan runou-teen.¹ Ylioppilasaika lisäsi hänen antiikin tuntemustaan; mm. taide-historian opiskelu teki renessanssin hänelle läheiseksi (IV, 334). Emil Zilliacuksen v. 1905 ilmestyneen väitöskirjan *Den nyare franska poesin och antiken* hän kertoo lukeneensa henkeä pidättäen (IV, 375). Oman lyyrisen ensiesiintymisensä jälkeen hän yhä syvensi suhdettaan kreikkalais-roomalaisen hengen maailmaan; tämän intensiivisen työn tulos on esseekokoelma *Roomalaisia runoilijoita*, joka kiinteästi liittyy hänen tuotantonsa helleeniseen vaiheeseen.

Kun Koskenniemen persoonallisuuden kehityksessä antiikilla on alusta alkaen ollut merkitsevä sija, on luonnollista, että hänen runou-nessaan tuntuu myös klassisistinen ilmaisutapa. Antiikin kuvakieli ei kuulu vain hänen antiikkisaiheisiin runoihinsa, vaan se on läpäis-syt koko hänen tuotantonsa. Kaksituhatta vuotta vanhat runokuvat

¹ Lauri Viljanen, V. A. Koskenniemi. Hänen elämänsä ja runoutensa. 1935, 31.

ovat vuosisatojen käytössä usein liiankin helposti kalvenneet mitään-sanomattomiksi. Koskenniemenkin lyriikasta voidaan osoittaa niiden sovinnaisuutta, mutta koska helleenisyys ei ole hänelle vain kuorta, samat runokuvat ovat hänen lyyrisessä luomistyössään saaneet uutta tuoreutta. Ja aivan samoin kuin eräät motiivit palautuvat hänen tuotannossaan uudenslaisina todistamaan hänen uutta kehitysvaihettaan, eräät klassisistiset runokuvat toistuvat kokoelmasta toiseen, mutta eivät kuitenkaan ole samalla tavalla luomassa kokonaisuutta. Esim. *alttari* ja *temppele*, *valttikka*, *orja*, *kahle*, *tuhka* ja *tomu*, *varjo*, *soihtu* kuuluvat niihin. Produktiiviseksi on tullut myös *seppelle* tai sen synonyymina esiintyvä *kruunu*.

Koskenniemen varhaistuotannossa seppelle liittyy kevääseen ja nuoruuteen. Kevään sepeleestä ovat laulaneet sekä Franzén että Runeberg; heille kevät — tai kevään koristama maa — on jumaluus.² Verner von Heidenstam taas käytti varhaistuotannossaan sepelettä usein dekoratiivisesti.³ ”Ihmeen” seppelle-kuva on kieltämättä koristeellinen sekin: ”Ens kukkasista kevään / ens seppelen ma tein” (I, 56), mutta hehkuva auringonnousu, lintujen laulu ja syreenien tuoksu tekevät siitä vahvasti aistitun hurmantuokion. Lyyrisen minän pessimismi on sillä hetkellä hellittänyt otteensa, mutta tunne onnen senkertaisesta täyteläisyydestä huipentuu kuitenkin kuolemanajatukseen: ”Tänä aamuna tahtoisin kuolla / sun syliis, armahin!” Kevään seppelle ja kuolema ennakoivat tavallaan Koskenniemen monia myöhempiä runoja.

Nuoruuden ainoakertaista mahtia julistaa ”Nuori David”:

[— — —] Israelin eessä
hän seiso i seppelpäin
kuin kevään ikitaika,
kuin nuori viinipuu,
kun viel' on unten aika,
kun viel' on kevään kuu. (I, 108)

Elegiojen ”Ekho” esittää Narkissoksen myös dekoratiivisesti: ”Hänet polvillansa ja seppelpäin / yöt umpeen ma lähteen reunalla näin.” (I, 180) Näin koristautuminen kuuluu varsinkin symposion-runoihin. Runoilija pyytää Dionysosta tulemaan ”tanssien, seppel-

² Ks. Ruth Hedvall, *Runebergs poetiska stil*. 1915, s. 278.

³ Ks. Peter Hallberg, *Natursymboler i svensk lyrik*. 1951. s. 533 seur.

päin” (I, 96). ”Ovidius Tomissa” antaa barbaarien rantaan karkotetun runoilijan muistella kaukaista nuoruuttaan: ”Kun olin nuori ma vielä ja kun olin Roomassa vielä, / viininlehdistä tein seppelen ympäri pään.” (I, 189) ”Ystävät”-runossa Flaccus painaa Maecenaan päähän ”muusain seppelen”, ”orvokkiseppelen, jonk’ oli Tiburin metsistä tuunut” (I, 221).

Seppeleeseen Koskenniemi on yhdistänyt myös erotiikan tuoksun. *Sydän ja Kuolema*-kokoelman plastillinen ”Kädet” muistaa ensiksi nuoruuden aikaa: ”Te kädet armaat, aikaan keväimeni / te teitte lemmikeistä seppeleen.” (I, 254) Saman kokoelman epitafissa ”Tuntemattoman hauta” Lycian maan tyttäret tekevät aaltojen tuomalle kateen kuoleman riistämälle nuorukaiselle seppeleen myrtinoksista (I, 242).

Aito antiikkinen on se tapa, että runoilija palkitsee sankariteon seppeleellä. Elegiassa ”Keväälle”, joka muistuttaa Koskenniemen aikoinaan niin ihaileman Botticellin tunnettua maalausta, ”solmeavat / tyttöset kukkaisseppelettä leikin sankarin päähän, / poikasen päähän ken voiton ja kukkaset vei” (I, 148). ”Panin kaipaus” valitsee sankarien puutetta: ”Itkivät laakerit illassa seppelen arvoista päätä.” (I, 205) ”Theognis Kymokselle” ylistää kaunista nuoruukaista, kun tämä kiittää ”voiton seppeltä päin” (I, 214).

Seppelekuva saa Koskenniemen lyriikassa uutta merkitsevyyttä, kun hän yhdistää sen suureen tekoon. Jo toisen kokoelman ”Jeftan tytär” ilmaisee sen, vaikka seppele siinä lähinnä kuuluu hänen nuoruudelleen. Runon minällä on ylevä tietoisuus siitä, että hän on pystynyt sellaiseen, ”mit’ tuhannet ne unelmoi, / mut harva tehdä tohti”:

Te Israelin tyttäret,
uyt soimaan harput, kantelet
ja runot riemuisimmat!
Ken nuorna kulkee kuolohon
suur rauha rinnassansa on
ja unet ihanimmat.

Niin elänyt oon nuoruuden
ma itkien ja iloiten,
mut laulaen ma lähden,
kun korjuu aikaan hedelmäin
ma kuolemahan seppelpäin
käyn korkeamman tähden!

(I, 81)

Jeftan tyttäreille on maineen käsite tuntematon, hän on vain sydäntään kuunnellen tajunnut arvojen järjestyksen. Koskenniemi on kuitenkin monesti ylistänyt myös maineen ikuisuutta. Jyhkeimmin se on tapahtunut ”Thebalaisten taistolaulussa”, jonka jänteviä säkeitä Viljanen on verrannut huotrasta temmattuihin miekkoihin.⁴

Maineen tähden, laakerin vuoksi
kuumana veremme hiekkahan juoksi.
Eespäin miehet kuoleman teitä:
kateiset vuossadat katsovat meitä! (I, 210)

Tämä runo julistaa omalla tavallaan samaa kuin Kuningas Fjalarin väittämä: ”Iäistä on vain sankariteon maine.”⁵ Fama oli roomalaisten runoilijoiden ylistämä mytologinen olento, ja Petrarca antoi sille uuden elämän allegorisessa runosarjassaan ”Trionfi”, jonka mottona oli: ”Fama vincit mortem.”⁶ Koskenniemi ei kuitenkaan pysähdy laulamaan pelkästään maineen ikuisuutta. Toisen kokoelmansa — alun perin Lapuan taistelun muistojuhlaan sepittämässään — runossa ”Nimettömät sankarit” hän nimittää kukkasten mainetta ja laakerin loistoa leluiksi, joita sankarin sielu ei kaipaa. Sen sijaan

te nimettömät vainajat, teidän on
se kuolemattomuus, jota viedä voi
ei kiittämätön jälkiaika:
tekonne kuolematon elää. (I, 78)

”Hautaseppel” — alaotsakkeenaan ”Kaatuneiden haudalle” — palaa samaan ajatukseen:

Ah, eläviks yli muiden, vainajat, teitä ma kutsun,
en välillämme ma nää kuilua kuoleman yön,
nään teon suuren vain, joka päitänne kalpeita kruunaa
valkeuteen elämän, kirkkauteen elämän. (I, 212)

Täyteläisimmin seppel-kuvaa on käyttänyt ”Runo Suomen vapaudelle”.

Ei ole vain Koskenniemen sille vaiheelle — runo on syntynyt *Elegiojen* vuonna —, vaan koko hänen persoonallisuudelleen omi-

⁴ S. 241.

⁵ Ks. Viljanen, s. 241.

⁶ Ks. Carl Fehrman, *Diktaren och döden*. 1952, s. 143.

naista, että hän suuren täyttymyksen hetkellä on antanut tunteensa pukeutua antiikkiseen asuun. Hänen käsityksensä vapaudesta on korkean helleenisen hengen muovaama: ”aivoituksemme suo nousta sun korkeuteen, / miss’ ovat viisaus, voima ja lempeys, oikeus yhtä.” (I, 174) Vapauden hengetär ei ole hänelle barrikadien raivotar, vaan ”Korkea”, ”korkehin tähtien alla”. Tämä ”untemme morsian, vuossatain kaivattu, silmäimme soihtu” on personifioitu jumalattareksi; tätä sanaa runo tosin ei käytä, mutta puhuu ”siunaamisesta”, ”alttarista” ja ”uhrista”. Vapauden saapuminen on vuosisatojen odotuksen täyttymys ja kaivatun vastaanottaminen suuri juhla, johon seppelöiminen eli kruunaaminen kuuluu luonnostaan. Anti-teettisesti kuten ”Nimettömät sankarit” tämä elegia kieltää maiset kukkaset, vaikka syy on toinen: ”laakerit, ruusustot meillä ne kasvanut ei.” Mutta kun nuoruudenvaiheen oodi korvasi kaikki näkyvät kunnianosoitukset kuolemattomuuden abstraktiolla, tämä runo plastillisesti tekee kärsimyksistä seppeleen. Runoilija ei esiinny vain omissa nimissään; ”me” luo yhteistunnetta, jota vielä perspektiivi menneisyyteen laajentaa:

nostamme kulmilles, Korkea, kansamme kärsimys-kruunun.

Kyynelin, hurmehin sen vuossadat on silanneet,
on mykät vuossadat, on sukupolvet vain sua varten. (I, 174)

[— — —]

sillä sun kruunus on ostettu vuossatain kärsimys-lunnain,
ostettu on unelmin, hurmehin, huokauksin. (I, 175)

Sama seppele-kuva toistuu tekijänsä eräissä myöhemmissä patrioottisissa runoissa. Suomen itsenäisyyden kymmenvuotisjuhlaan kirjoitettu hymni sisältää raamatullisia alluusioita — ”sa päivin aurinkomme, sa tulenpatsas yömmä” (I, 372) — ja sen sanonta tuntuu muutenkin uskonnollisvireiseltä, mutta elegia ”Kaksi vuosikymmentä” palauttaa mieleen ”Runon Suomen vapaudelle”. Välimatkan päästä runoilija — persoona on tosin tälläkin kertaa ”me” — elää uudelleen nuoruutensa, jolloin Vapaus, ”vaativa valtijatari”, antoi valituille heidän ylimmät hetkensä:

[— — —] Päin Sinun korkeuttas
vieläkin katsomme, kussa Sa seisot, täyttymys unten,
seppele kulmillas, jonka me kilpaellen
kerran uskosta, rakkaudesta ja toivosta teimme,
essä Sun suuruutes, oi Vapaus, vavisten.

[— — —]

Oi Vapaus, suku uusi Sun kunnianseppeles solmii,
 meidän kukkamme kun kanssamme kuihtunut on,
 uus suku on ylistystäs kerran laulava varmaan
 lauluin suuremmin. Mut osa meille se jäi
 ensimmäisinä kulmilles runon seppele painaa
 päivinä nuoruuden, kaukaisen, ihanan. (II, 210—211)

”Runokirje sotamarsalkka Mannerheimille hänen 70-vuotispäivänään” sitoo vielä seppeleen Suomen vapaudelle. Historian tapahtumien mukaisesti ”kun taiston talven hanget sulii, solmittihin / jo kevään kukkasista vapautemme seppel” (II, 76). ”Juhannushymnissä 1937” seppele esiintyy kahdessa muodossa. Personifioidessaan isänmaan runo esittää sen ensiksi ”täyskesän lehväkruunu” kulmillaan, mutta viimeisessä säkeistössä lehvät on vaihdettu abstraktiseen metaforaan: ”Oi herää Suomi, nosta korkealle / pääs seppelöity monin unelmin!” (II, 208) Tämä runo on ollut pohjana ”Finlandialle”, jossa unelmien sijasta on taaksepäin viittaava ilmaus: ”Oi nouse, Suomi, nosta korkealle / pääs seppelöimä suurten muistojen!” (II, 114)

Koskenniemen lyriikan useimmat seppele-kuvat kuuluvat hänen nuoruudentuotantoonsa ja helleeniseen vaiheeseensa. *Uusia runoja*, joka aloittaa tekijänsä miehuudenkauden, käyttää sitä kuitenkin vielä hyvin keskeisissä runoissa, joissa tämä metafora osaltaan on tulkitsemassa lyyriikon uutta suhdetta elämään.

”Uusi runotar” osoittaa muutoksen vaihtamalla kukat rautaan. Runoilija — ”hän” tällä kertaa — rukoilee ”runon kaikkivaltaa” vapauttamaan hänen sydämensä vuosien painon alta:

Tule niinkuin tulit muinen
 kukkivasta keväästäs,
 päässä seppel toukokuinen,
 unen valmu silmässäs.” (I, 255)

Mutta kun odotettu vihdoin aamun koitteessa saapuu, hänellä onkin ”rautavanne otsallansa, / syksyn tähti silmässään” (I, 256).

Antiikkisaiheisten symposion-runojen kukkaseppeleitä ei nähdä enää siinä korjuujuhlassa, jota ”Elomiehet” viettää. Sen suomalaisen kuvakieleen on silti sopinut tämä klassisistinen metafora, mutta se on samalla kansallistunut:

Voit vaivaas siunata ja elämäsi,
 kun kerran kylvös aittaa korjataan,
 voit tähkäkrunuin seppelöidä pääsi,
 maa-äidin lapsi, perillinen maan. (I, 267)

Kevään ja kesän kukkien vaihtumisen syksyn satoon, unen pakenemisen päivän vakavuuden tieltä on vihdoin ”Runoilija” laajentanut koko elämänilmiön käsittäväksi tunteeksi. Rakenteeltaan se muistuttaa ”Uutta runotarta”, mutta kokonaisuutena se sanoo enemmän itse lyyriikon uudesta suhtautumisesta ihmisosaansa. Se on hänen rakkautentunnustuksensa elämälle. Sen viimeiset säkeet saavat päättää seppelutkielmani:

Oo ylistetty,
 sa elo julma,
 sun syleilyysi ma ikävöin!
 Sun rintaa vasten
 ma painaa tahdon
 ja runoin pääsi ma seppelöin! (I, 307)

ELSA ERHO: ”... runoin pääsi ma seppelöin”. *Ein klassizistisches Ausdrucksmittel in der Lyrik V. A. Koskenniemis*

Von allen finnischen Dichtern hat wohl V. A. Koskenniemi die Antike am stärksten erlebt. Die klassizistische Prägung seines Ausdrucks hat sich durch sein ganzes dichterisches Schaffen hindurch erhalten. Der Kranz (finnisch: seppelö) sei hier als Beispiel angeführt.

Der Kranz ist in Koskenniemis Lyrik anfangs in erster Linie das dekorative Sinnbild des Frühlings und der Jugend (”Ihme”, ”Nuori David”, ”Ekho”), bisweilen haftet ihm sogar ein Hauch von Erotik an (”Kädet”, ”Tuntemattoman hauta”). In den Symposion-Gedichten symbolisiert der Kranz ausserdem Lebensfreude oder die Gunst der Musen (”Ovidius Tomissa”, ”Ystävä”). Schon früh erhebt er die Unsterblichkeit einer grossen Tat über den blassen Glanz dahinwelkender Blumen und Lorbeeren (”Nimettömät sankarit”, ”Hautaseppel”).

In Koskenniemis patriotischer Lyrik nimmt der Kranz einen bedeutenden Platz ein. ”Runo Suomen vapaudelle” ersetzt die ”Blumen der Welt” — ”laakerit, ruusustot meillä ne kasvanut ei” — durch die Leidenskrone des Volkes, die von stummen Jahrhunderten für die Freiheit geschmiedet wurde. Auf dieses Sinnbild des Kranzes kommt er später zurück (”Kaksi vuosikymmentä”, ”Juhannushymni”, ”Finlandia”).

Beim Erscheinen der Sammlung *Uusia runoja* steht er im Anfang seiner besten Mannesjahre; der Kranz spiegelt seine veränderte Einstellung den Dingen

gegenüber. Seine neue Muse erscheint ihm mit "dem eisernen Reif um die Stirne", nicht wie in seiner Jugend mit "dem Maienkranz". "Elomiehet", dessen Wortschatz ausgeprägt finnisch ist, lässt den Menschen, "das Kind der Mutter Erde", "den Erben der Erde", seinen Kopf mit einem Ährenkranz umwinden. "Runoilija" ist die Liebeserklärung des Lyrikers an das Leben um die Zeit, wo die Träumerei der Jugend dem Ernst und der Wirklichkeit des Tages hat weichen müssen. Er preist "das grausame Leben" und sehnt sich nach dessen Schoss, seine neue Einstellung durch eine klassizistische Wendung darstellend: "Sun rintaa vasten / ma painaa tahdon / ja runoin pääsi ma seppelöin".